

לקראת שבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

שנה ח / גליון שמי
ערש"ק פרשת בא ה'תשע"ב

זמן אמירת פרשת החודש הזה גו'

מספר הבתים בתפילין שבמדבר

הגדרת דין עריפת פטר חמור

קירוב כל יהודי באשר הוא

הנה לא זו בלבד שאינו פועל מאומה ומבזה את עצמו להתוות תו של שקר במצחו, אלא עוד זאת מחטיא את הרבים באמרם, אם בן תורה ורב מתנהג ככה מה יעשו אנשים בינונים ופשוטים.

(אגרות קודש ח"ה ע' רכ ואילך)

פתח דבר

בעזה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת בא, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את הקונטרס 'לקראת שבת' (גליון שמט), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות עניני חידוש וביאור שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים בשלימותם כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ופשוט שלפעמים מעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן העניינים), שם נתבארו הדברים באריכות, במתיקות ובתוספת מראי מקומות.

* * *

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונזכה לשמוע תורה חדשה, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,

מכון אור החסידות

היהדות נוגע לו באמת - בלי שום פניות עצמו - הנה דרישותיו נשמעות ומתחשבים עם דעתו גם אם איננו עשיר וגם אם הוא יחיד בין רבים.

האמת שובר את החיץ היותר חזק, ויראת שמים אמיתית פורצת גדר אבנים וברזל. האמת והיראת שמים מכריעים את כולם.

הראייה מדברי הגמרא הינה ראייה "חייה"

באחת מנסיעותיו של החסיד הידוע הרב הגאון ר' הלל זצ"ל - הנקרא בפי כל ר' הלל פאריטשער - במושב שובל שבלכסי חרסאן ויעקאטערינאסלאוו, התאונן לפניו אחד הרבנים שאין דבריו - בחגיגה - נשמעים לאנשי המושבה, ומנהיגי העדה אין מקבלים דעתו.

ויענה הרב ר' הלל: אנשי המושבים, הגם שאינם יודעים ללמוד, הינם יהודים טובים והם מקיימים את דברי הגמרא הקדושים "כל מי שיש בו יראת שמים דברים נשמעים",

הרב התמרמר במאד ויראה להרב ר' הלל את תעודותיו בסמיכות מגאונים ומכתבי שו"ת שחולקים לו כבוד בתור גאון ומרבים בשבחו.

וישב ר' הלל: כל אלו הינם ראיות על הניר, אך הראייה מדברי הגמרא הינה ראייה "חייה", הוסף ביראת-שמים ודברך יהיו נשמעים.

האמת מדברת מפיו, אף שיהי' איש פשוט ועני מכל-מקום דבריו

נשמעים ודעתו מתקבלת

ואמיתת דברי הרה"ג ר' הלל אנו רואים במוחש בחיי יום יום,

מי שיש בו יראת שמים ודבריו יוצאים מן הלב, האמת מדברת מפיו, אף שיהי' איש פשוט ועני מכל-מקום דבריו נשמעים ודעתו מתקבלת. וגם החפשים בדעה נופלים אפים ארצה לפני האמת.

ומי שאינו ירא שמים, אם הוא מדבר בעניני חיזוק התורה והמצוה הנה הדברים עצמם נאמרים מן השפה ולחוץ בשביל פני' של כבוד והדור, הנה גם אם יהי' מוכתר בתואר גאון ועשיר - וגם עז פנים - הנה לא זו בלבד שדבריו אינם נשמעים ודעתו בלתי מתקבלת, אלא אדרבה לצחוק הוא בעיני כל ומחלל כבוד הרבנות.

אהבת הגאווה והגדולה מעמידים, את האדם בכלל ואת השקרן והצבוע המעוטף באיצטלא - תעודות - דרבנן בפרט, אל עמוד הקלון. ובדרשותיו בחיזוק האמונה התורה והמצוה אצל אחרים

קובץ זה יוצא לאור לזכות האחים
הרה"ח הרה"ת ישראל אפרים מנשה שי'
והרה"ח הרה"ת יוסף משה שי'
וכל בני משפחתם שיחיו
זאיאנץ
ס. פאולו ברזיל

להצלחה רבה ומופלגה בגשמיות וברוחניות

צוות העריכה וההגהה:
[ע"פ סדר הא"ב]

הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי', הרב יוסף גליצנשטיין,
הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב אברהם מן, הרב מנחם מענדל רייצס

יוצא לאור על ידי

מכון אור החסידות

ארץ הקודש
1469 President St.
#BSMT
Brooklyn, NY 11213
718-534-8673
www.likras.org • Likras@likras.org

נדפס באדיבות

The Print House
538 Johnson Ave. Brooklyn, NY 11237
718-628-6700

תוכן העניינים

מקרא אני דורש.....ה

"החדש הזה" – "כזה ראה וקדש"

יבאר ההוכחה בפשטות הכתובים לשיטת רש"י, שכל הפרשה נאמרה באותו יום כולל הציורי לבני ישראל, ורק ראית הלבנה היתה בלילה; וטעם שיטת הרמב"ם שראיה זו היתה במראה הנבואה

(ע"פ 'מכתב כללי', ר"ח ניסן תשל"ז (נדפס בהגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים ח"ב עמ' עדרת); שיחת ש"פ נשא תשמ"ה (התועדויות – תורת מנחם תשמ"ה ח"ד עמ' 2265 ואילך)

פנינים.....ט

עיונים וביאורים קצרים

יינה של תורה.....י

"טובים השניים מן האחד":

ב' עניינים ב"מצווה ראשונה שנצטוו ישראל"

בריאת העולם מאין ליש, והפיכת היש לאין / טעם שבקידוש החדש צריכים הן עדות ראיה והן חשבון / "גדולים מעשי צדיקים (קיום המצוות) ממעשה שמים וארץ"

(ע"פ לקו"ש חכ"א עמ' 62 ואילך)

פנינים.....טז

דרוש ואגדה

חידושי סוגיות.....טז

בהגדרת דין עריפת פטר חמור

יפלפל בשיטת רש"י, בהגדרת העריפה היא חיוב על הגברא בעל הפטר ולא רק על ממונו / עפ"ז יכריע בהחקירה אי יכול להתקיים ע"י אחר ואם מועיל שליחות / יביא הסברות בגדר פדיון – למי הבעלות על החמור עד שייפדה

(ע"פ לקוטי שיחות חל"ו עמ' 59 ואילך)

תורת חיים.....כג

מכתב קודש ובו עצות והדרכות לרב קהילה בישראל, וחזיון בעבודתו

דרכי החסידות.....כה

דרכי החסידות

שיחות ואגרות קודש מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ מליובאוויטש
וצוקללה"ה נבג"מ זי"ע בענייני עבודת הש"ת

"כל מי שיש בו יראת שמים דבריו נשמעים"

ובא הנסיון היומי באמת הגמור ומטפח על פניהם. כי באותה הקהלה והעדה שיש בה ירא שמים מגזע החסידים או שלא מגזע החסידים והוא עסקן חרוץ במרץ הראוי, וטובת הקהלה בענייני היהדות נוגע לו באמת - בלי שום פניות עצמו - הנה דרישותיו נשמעות ומתחשבים עם דעתו גם אם איננו עשיר וגם אם הוא יחיד בין רבים.

יראת שמים אמיתית פורצת גדר אבנים וברזל

ומה שמתאונן כי קשה לפעול, ואפילו דבר קטן שאינו תלוי בהוצאות קשה לפעול... כי הם הרבים והוא האחד ועוד זאת להיות כי מצבו הגשמי בלתי מזהיר אין דרישותיו נשמעות ואין דעתו מתקבלת...

הטענות האמורות ברובן הן למעצור להרבה מאנ"ש ומה גם ליראים שלא מעדת החסידים, כי על דרך הרגיל הנה גזע החסידים - מטבע תולדותם - עלולים יותר לבלי להתחשב כל כך עם מעצורי' בלתי יסודיים וקלי הערך כאלו, אבל ברובם משתוים המה בזה שמרבים להגדיל את הסבות האמורות וזהו להם תירוץ והתנצלות על אשר אינם עומדים על אותו הגובה להגן על ענייני התורה והמצוה ולחזק מוסדות התורה והדת.

ובא הנסיון היומי באמת הגמור ומטפח על פניהם. כי באותה הקהלה והעדה שיש בה ירא שמים מגזע החסידים או שלא מגזע החסידים והוא עסקן חרוץ במרץ הראוי, וטובת הקהלה בענייני

"החדש הזה" - "כזה ראה וקדש"

יבאר ההוכחה בפשטות הכתובים לשיטת רש"י, שכל הפרשה נאמרה באותו יום כולל הציווי לבני ישראל, ורק ראית הלבנה היתה בלילה; וטעם שיטת הרמב"ם שראיה זו היתה במראה הנבואה

"ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר. החדש הזה לכם ראש חדשים, ראשון הוא לכם לחדשי השנה. דברו אל כל עדת ישראל לאמר, בעשור לחדש הזה ויקחו להם איש שה לבית אבותו לכהן לכהן" (פרשתנו יב, א-ג).

ובפירושו רש"י מאריך בענין הזמן שבו נאמרה פרשה זו:

"החדש הזה – הראהו לבנה בחידושה ואמר לו כשהירח מתחדש יהיה לך ראש חודש .. הזה – נתקשה משה על מולד הלבנה, באיזו שיעור תראה ותהיה ראויה לקדש, והראה לו באצבע את הלבנה ברקיע, ואמר לו 'כזה ראה וקדש'."

וכיצד הראהו? והלא לא היה מדבר עמו אלא ביום – שנאמר 'זיהי ביום דבר ה', 'ביום צוותו', 'מן היום אשר צוה ה' והלאה! אלא, סמוך לשקיעת החמה נאמרה לו פרשה זו, והראהו עם חשכה".

ובהמשך דברי רש"י:

"אל כל עדת ישראל וגו' בעשור לחדש – דברו היום בראש חודש, שיקחוהו בעשור לחדש".

[ובכ"ז הנה דוקא בעולם זה נתנה התורה, כי לא בשמים היא, ובזה דוקא הוא שנצחה טענת מקבלי התורה (כלום) יצה"ר יש בכם, (כלום) למצרים ירדתם],

אבל יחד עם זה הובטחנו אשר האמת הטוב והקדושה יעמוד ויצא בנצחון גלוי, כיון שהקב"ה נתאוה להיות לו דירה בתחתונים, הרי בודאי שיקוים רצונו ואין הדבר תלוי אלא בפעולות של האדם שהוא שלוחו של מקום,

וכדבר משנה אני נבראתי לשמש את קוני, לקבוע הדירה לו ית' בעולמנו זה, דירה מקושטת בכלים נאים וכו', וע"ד המובא בתקו"ז תקון ו' (כ"ב, ב) דירה נאה, לבו. כלים נאים, אברים דילי'. אשה נאה, נשמתו. ועי"ז הרי נמשכים כל הענינים בחלק העולם השייך לאדם זה, ועיין ג"כ תניא פרק ל"ז איך שזהו הכנה וחלק גאולה הכללית של כל העולם כולו.

מי שחונן בכח השפעה על הזולת ונעשים מוחו ולבו זכים אלף פעמים ככה, ולא גוזמא קתני

מכל הנ"ל מובן שהכתוב בסיום מכתבו, אשר חייו הפרטים אינם משביעים רצונו, וכו', שאין זה מתאים להאמור לעיל, כיון שתכלית האדם הוא לשמש את קונו ולמלאות רצונו, ומי שחונן בכח השפעה על הזולת ה"ז התפקיד העיקרי שלו, שהרי ואהבת לרעך כמוך כלל גדול בתורה,

וכיון שמצוה גוררת מצוה, וביחוד בהעסקנות האמורה אומר רבנו הזקן (תורה אור בתחלתו) שע"י צדקה (והרי פעולתו היא צדקה המח' הנפש והגוף גם יחד) נעשים מוחו ולבו זכים אלף פעמים ככה, ז.א. שאפילו אם כמו שכותב הזמן שישנו לרשותו נפחת לעומת מאז וכמו שמתאונן במכתבו על זה, הרי ההצלחה מתרבה אלף פעמים, וע"פ המבואר בהגהות הצ"צ, ה"ז אלף פעמים ממש ולא גוזמא קתני, ז.א. שבשעה אחת מצליח מה שלפני זה ה' זקוק לאלף שעות.

מוכרח ביותר בתקופתנו זו לימוד הלבנות הצריכות בחיי היום יומים

במ"ש אודות לימוד התורה, כבר מלתי אמורה אשר מוכרח ביותר בתקופתנו זו לימוד הלכות הצריכות בחיי היום יומים, כי בעוה"ר חסר ידיעה בזה מבהיל, ובכל החוגים אפילו למעלה מעלה וד"ל, כן מוכרח לימוד פרשת השבוע והשתתפות בלימוד הש"ס הנגמר בכל שנה ע"י קבוצה שכל האמור הוא דבר השווה לכל נפש.

בברכה לבשו"ט בכל האמור מתוך הרחבת הדעת אמיתית

(אגרות קודש חי"ז אגרת ו'תיד)

והנה כד דייקת שפיר, הרי בדברי רש"י כאן יש חידוש גדול ואין זה מוסכם לכולי עלמא (וראה בכ"ז גם בגור אריה על אתר).

ב. מדברי רש"י עולה אשר בראש חודש ניסן סמוך לשקיעת החמה (א) נאמר למשה הפסוק הראשון בפרשה - "החדש הזה לכם" - ובהמשך לזה הראה הקב"ה למשה את חידוש הלבנה ברקיע; (ב) גם כל המשך הפרשה נאמר למשה ביום זה - "דבר אל בני ישראל .. ויקחו להם איש שה לבית אבות וגו'".

אולם על כל אחד מפרטים אלו יש שיטה החולקת ולא ס"ל הכי; ומן המאוחר אל המוקדם:

הפרט הב', זה שכבר בראש חודש נאמרה למשה כל הפרשה - יש בו חידוש גדול, כי:

כמו שכתב רש"י, הרי ראיית הלבנה יכולה להיות רק "עם חשיכה" - ואילו דברי הקב"ה למשה היו רק ביום.

ובכן, אם לומדים שכל הפרשה נאמרה למשה באותו יום (ר"ח ניסן) - נמצא דבר פלא, שבתחילה אמר הקב"ה למשה "החדש הזה לכם"; לאחר מכן אמר לו את כל המשך הפרשה על דיני פסח מצרים; ורק אחרי כל זה (כשהחשיך היום) - אז הראה הקב"ה למשה את הלבנה (ראייה השייכת ל"החודש הזה לכם")!

ואכן, בתוספות (פסחים ו, ב ד"ה ממאי) מובאים דברי ר"י, החולק על הפרט הב', ואומר שלא נאמרה כל הפרשה בראש חודש (אלא רק תחילתה בלבד): "אף על גב ד'החודש הזה' הוה בריש ירחא, מיהו דילמא הא דקאמר 'דברו אל כל עדת ישראל' לא הוה בריש ירחא".

ולפי דעת ר"י מובן יותר ב"פשוטו של מקרא" (לכאורה) - שסמוך לחשיכה נאמר למשה הדיבור "החודש הזה לכם", ומיד הראהו הקב"ה את הלבנה; ואילו כל המשך הפרשה נאמר רק ביום שלמחרת או לאחר מכן (שהרי "לא היה מדבר עמו אלא ביום").

ג. אך זה שרש"י לא למד כן, מובן הוא: בפשטות הכתובים - נאמרה כל הפרשה בהמשך אחד, שהרי לא מצינו שהיתה קריאה נוספת ודיבור נוסף, כי אם קריאה ודיבור אחד - "וידבר ה' אל משה ואל אהרן .. החדש הזה לכם .. בעשור לחדש הזה ויקחו להם איש שה לבית אבות וגו'". ולכן לומד רש"י בפשטות, שכל הפרשה נאמרה בראש חודש.

ונמצא, שיש (בכללות) ב' שיטות, ובכל אחת מהן יש דוחק:

בשיטת רש"י יש דוחק מסדר הכתובים, שלפיו נמצא ש"הראהו החודש בחשכה" היה לאחריו סיום הדיבור בענין קרבן פסח, כלומר, שבין הדיבור ד"החודש הזה לכם" לראיית הלבנה ("כזה ראה וקדש") היה הפסק ארוך - כל פרטי הדינים דקרבן פסח!

נעשים מוחו ולבו זכים אלף פעמים ככה

יהי רצון אשר ההצלחה שעד עתה, תעורר בו כחות פנימים עוד יותר, ומרץ גדול עוד יותר

במענה למכתבו .. בו כותב ר"פ מאשר עבר עליו בעת כהונתו במשרת רב בק"ק בישראל...

ויהי רצון אשר ההצלחה שהאירה פני' אליו עד עתה, תעורר בו כחות פנימים עוד יותר, ומרץ גדול עוד יותר, להמשיך בכהונתו בקדש להחדיר בכל חברי קהלתו האמת המוחלטת דבר השי"ת שהם ממלכת כהנים וגוי קדוש,

שתוכנו שכל משך המעל"ע (לא רק בעת התפלה לימוד התורה וקיום המצוה), הרי האדם, אתם קרוים אדם, מכהנים בקדש, כי אם צריך להיות בכל דרכיך דעהו, וכמבואר בארוכה ברמב"ם בספרו יד החזקה, בשמונה פרקים להרמב"ם, והובא לפסק הלכה בשו"ע או"ח סי' רל"א,

וחזקה לדברים היוצאים מן הלב שהם נכנסים אל הלב השומע, והלב הרי הוא מלך באברים ושולט עליהם ומשפיע עליהם להתנהג מתאים להוראותיו, וק"ל.

הובטחנו אשר האמת הטוב והקדושה יעמוד ויצא בנצחון גלוי

במ"ש אשר הנ"ל לא בא אלא ע"י מלחמה וחיכוכים וכו' - הרי כן הוא הסדר בעולמנו זה אשר כלשון הע"ח, הובא בתניא (סוף פרק ו') כל מעשה עולם הזה קשים ורעים והרשעים גוברים בו וכו'.

הוא, וגם לר"י דאסור בהנאה, כיון דקני להו
 "דביני וביני" נחשב "ממונא דידי" (רש"י שם)
 והגונב ממנו פט"ח הכפל שלו²⁵. וכן המקדש
 בפט"ח לדעת ר"ש שמותר בהנאה מקודשת²⁶
 (קידושין נז, ב), דלא כדין "המקדש במתנות" (זרוע
 לחיים וקיבה) דאינה מקודשת (קידושין נח, א-ב.
 25) ועיין צ"צ שם.
 26) וראה בכורות י, ב – "תיקדש בכולי". משא"כ
 אליבא דר"י שמקודשת רק "בהך דביני וביני".
 וכ"ה להלכה ברמב"ם הל' אישות פ"ה ה"ו – כמ"ד טובת
 הנאה אינה ממון).
 ועיין לשון הרשב"א (שו"ת ח"א סשי"א) "דבגופו
 של פטר חמור ממש ליכא דזכי בי' דאי לא
 פריק לי' למיתה אזיל ועוד כל דפריק לי' הוה
 לי' דבעלים כו' והילכך דינא הוא דאפילו תקפו
 כהן מוציאין אותו מידו". ובביאורי הגר"א
 יו"ד (סשט"ו סק"ב) "דבפטר חמור לא זכה כהן".
 ועצ"ע. ואכ"מ.

ובשיטת בעלי התוספות יש דוחק, כי בפשטות הכתובים נאמרה כל הפרשה בהמשך אחד, ולא
 שתחילתה נאמר בראש חודש ואילו המשכה ביום אחר.

ויש לומר, שזהו הטעם שבדברי הרמב"ם מצינו שיטה שלישית בענין, החולק גם על פרט הא'
 הנ"ל – זה שהדיבור "החודש הזה לכם" היה בראש חודש סמוך לשקיעת החמה – וכדלקמן.

ד. בתחילת הלכות קידוש החודש, מביא הרמב"ם את הכתוב "החודש הזה לכם", וממשיך: "כך
 אמרו חכמים – הראה לו הקב"ה למשה במראה הנבואה דמות לבנה, ואמר לו כזה ראה וקדש".

ומקור הדברים במכילתא דרשב"י על הפסוק: "החודש הזה לכם – מלמד שהראה לו הקב"ה
 למשה באצבע דמות לבנה ואמר כזה ראה וקדש"; אבל הרמב"ם מוסיף ענין חדש – שהראהו
 "במראה הנבואה".

וכבר שקו"ט בהוספה זו, דלכאורה מהיכן למד הרמב"ם דבר זה – שהקב"ה הראה למשה דמות
 לבנה "במראה הנבואה"?

והגאון הרגוצובי כתב בזה: "בעדות החודש הנה באמת הראיה היא רק ראיה דמיונית, דהא
 באמת אינו רואה את הלבנה .. אם כן כך, גבי עדות החדש באמת הא לא ראו הלבנה האמיתית, רק
 שהתורה אמרה שאם יראו כך וכך, אז יאמרו בבית דין ויוכלו בית דין לקדשו, ואם כן על כרחך היה
 צריך לראות משה רבינו את הלבנה כמו שנדמה לנו וזה על כרחך במראה הנבואה" (צפנת פענח ריש
 הל' קידוש החודש. וראה גם שו"ת צפע"נ דוינסק ח"ב ס"ב).

וכבר העירו שקשה לרדת לסוף דעתו, ורצו לבאר שמכיון שאין שיעור למולד הלבנה [ובלשון
 רש"י (מנחות כט, א): "בשעת מולד לבנה אינה נראית כי אם מעט ואינה ניכרת"] לכן הרי זו כמו ראיה
 דמיונית כו' (ראה תורה שלימה בא פי"ב-כה; מפענח צפונות ס"ע רלו; שם בהוספות ע' רנה ואילך).

ולכאורה עדיין אינו מובן, כי גם אם הלבנה היא קטנה ביותר וקשה להבחין בה, הרי זו סוכ"ס
 ראיה מוחשית ולא ראיה דמיונית! והדרא קושיא לדוכתא, מנין למד הרמב"ם שראיית הלבנה של
 משה היתה "במראה הנבואה" ולא בגשמיות כפשוטה?

ה. אלא נראה לבאר, שהרמב"ם למד את דבריו מדברי המכילתא על הפסוק (שהם מקור דברי
 רש"י האמורים) ששם הקשו: "והלא כל הדברות שנדבר עם משה לא נדבר עמו אלא ביום, 'החודש
 הזה' הראהו בלילה, וכיצד היה מדבר עמו ביום והראהו בלילה"? ומתיר: "נדבר עמו ביום עם
 חשכה (סמוך לשקיעת החמה) והראהו החודש בחשיכה".

והנה, כמבואר לעיל (ס"ג) הרי יש דוחק בתירוץ זה של המכילתא, כי בפשטות הכתובים נאמרה
 כל הפרשה בהמשך אחד, כך שלפי תירוץ המכילתא נמצא שבין הדיבור ד"החודש הזה לכם"
 לראיית הלבנה היה הפסק ארוך ביותר!

ולכן ס"ל להרמב"ם למסקנא כדעת המקשן, שגם פרשה זו נאמרה ביום (ולא "עם חשכה"), ובמילא נשאלת השאלה: כיצד הראה לו את הלבנה באמצע היום? ולכן מוכרח הרמב"ם לומר שהראהו "במראה הנבואה".

ומעתה נמצא, שאכן הראה הקב"ה למשה דמות לבנה באותה צורה שרואים העדים שעל פיהם מקדשים את הלבנה – "כזה ראה וקדש" (ולא את רגע המולד ממש שלא רואים), ומה שראה זו היתה ב"מראה הנבואה" – הרי זה מפני שדיבר עמו ביום, שאז אי אפשר לראות את הלבנה בכלל. ופשוט, שמה שנאמר "כזה ראה וקדש" קאי (לא על אופן הראיה, במראה הנבואה, כי אם) על צורת וגודל הלבנה.

ובדרך זו מתורצים בפשטות דברי הגמרא (פסחים ו, ב) "ממאי דבריש ירחא קאי דילמא בארבעה בירחא או בחמשה בירחא קאי" – כי לפי האמור שמכיון שהראה לו ביום בהכרח לומר שראה זו היתה "במראה הנבואה", הרי גם בד' או בה' בחודש יכול להראות לו דמות הלבנה כפי שהיא בראש חודש, שהרי הראיה היא "במראה הנבואה".

[ואין לתמוה שהרמב"ם נקט כעיקר את דעת המקשן במכילתא – אף שנדחתה קושייתו – כי מבואר בכללי הרמב"ם (יד מלאכי כללי הרמב"ם ס"ד וסל"ג) ש"דרכו של הרמב"ם ליקח הדרשה היותר פשוטה אף על גב דאתדחייא בגמרא, ולפעמים מביא פסוק שלא נזכר בגמרא כלל מאחר שהוא מבואר יותר". ועוד: "דרכו של הרמב"ם בדוכתי טובא דלא סמיך אשינוייא דקמשני לדחות הקושיא, אלא קסמיך אפשוטה של משנה וברייתא ומימרא דאמוראי". והיינו, שס"ל ששינוייא דחיקא הוא, ולא נאמר אלא כדי לחדד את התלמידים וכו'].

הפסד לכהן" וכיו"ב (ולא "הפסיד ממונו של כהן").

והנראה בזה, דהנה במהרי"ט אלגאזי על הל' בכורות להרמב"ן (פ"א סי"ג בסופו, ד"ה אשר ע"כ) נקיט²¹, דגדר פדיון פטר חמור הוא – פדיית החמור מיד הכהן, דבעצם תיכף משנולד – "לך יהי", דשייך לכהנים, אלא שהתורה ציוותה לישראל לפדותו מהכהן²² (וגם הקל על הישראל, שיכול לפדותו בשה). ולדברים אלו נמצא, דזכותו של הכהן אינה רק בפדיון הפטר חמור, אלא בפטר חמור עצמו.

21 ע"ש. ועייג"כ ל' הצ"צ בשו"ת יו"ד שם (אות ג' וריש אות ד'). וראה צפע"ג הנ"ל (הערה 19) השקוט אם המית פט"ח (לא בעריפה) צריך לשלם להכהן לצאת ידי שמים, ע"ש (ובצפע"ג הל' כלאים יט, ד) נקט "דמצות מתנות כהונה לא חל רק לאחר פדיון, ע"ש).

ואולי זהו דיוק לשון הרמב"ם בהל' ביכורים (פ"א ה"ז) "החמש שזוכין בהן הכהנים בכל מקום כו' ופדיון הבן ופטר חמור", ועד"ז אח"כ (שם ה"י) "ופטר חמור לזכרי כהונה" – ולא נקט (כלשון הש"ס – ב"ק קי, ב. חולין קלג, ב) "פדיון פטר חמור". והיינו, דגדר מתנות כהונה חל על הפטר חמור עצמו (אלא שחייבים לפדות אותו מיד הכהן. וראה עוד להלן בפנים ובהערות).

22 להעיר מפלוגתא הפוסקים (ראה תרומת הדשן פסקים סרל"ה. שו"ת הרדב"ז ח"א סתצ"ו. טיו"ד ששכ"א. ברכ"י יו"ד שם ס"ד. ועוד), אם מקיימים המצוה ע"י נתינת הפטר חמור עצמו לכהן.

אבל י"ל, דהמבואר בפנים הוא גם להדיעות שאין יוצאין י"ח בזה, כי טעמם הוא מפני שהתורה גזרה "תפדה . . ואם לא תפדה וערפתו", שבכתוב נתפרשו רק שתי ברירות, או פדי' או עריפה (ולא נתינת החמור עצמו לכהן), אבל גדרו של פדיון הוא, שפודין את החמור מן הכהן.

(יא, א) דלר"ש שמותר בהנאה ממונא דבעלים

(*) וכ"ה גם ל' הרמב"ם להלן בפרק שם הט"ו (אבל בסוף הפרק שם (הט"ז) לפנינו "ופטר חמור". אלא שבמהדורות פרענקל שם בילקוט שינויי נוסחאות מביא גירסא "ופדיון פטר חמור"). – ובספרי קרח (יח, כ) "פטר חמור".

23 וראה לעיל הערה 21.

24 וכן ל' המכילתא כאן "אבדת נכסי כהן".

ועפ"ז אולי יש להוסיף עוד, דלשון "יפסיד ממונו" בפרש"י כאן פירושו לא רק שסובל הפסד בממונו, אלא שגורם הפסד ונזק לממונו, שהוא צריך להפסיד את ממונו במו ידיו, דפעולת העריפה (הפסדת ממונו) צריכה להיעשות על ידי בעל החמור בעצמו. כלומר: מכיון שהוא התנהג באופן אכזרי בממונו של כהן, "הפסיד ממונו של כהן", לפיכך עונשו, שהוא (בעצמו) צריך לעשות פעולה אכזרית בממון שלו, "יפסיד ממונו".

ושוב יש ללמוד מדיוק לשון רש"י זה, שנקט "יפסיד ממונו" – סברא מחודשת בגדרו של חיוב עריפה ע"פ הלכה¹⁶. דמהלשון "לפיכך יפסיד ממונו", מובן שזוהי חובת הבעלים, שבעל החמור צריך לערוף (להפסיד) ממונו, ומעתה יתבאר דמגדר מהות מצוה זו פשוט שאין חבירו יכול לזכות בקיום חובה זו.

ויש להוסיף עוד, דהנה לענין פדיון פטר חמורו של חבירו שקלו וטרו המפרשים בטעם הדבר, דבתוס'¹⁷ (ב"ק סח, ב"ד ה"ה) איתא שמצות פדי' אינה חובת הבעלים (והוא כמו פדיית הקדש, שכל אדם יכול לפדות ממון הקדש, לא רק הבעלים שהקדישו), אבל לדעת כמה מפרשים¹⁸, הרי פדיון פטר חמור הוא חובת

16 וכמו שנת' כמ"פ (ראה ס' כללי רש"י (קה"ת, תש"מ) פט"ז (בהוצאת תנש"א – פי"ח)), דאף שבפירושו על התורה, לא בא רש"י אלא לפרש פשוטו של מקרא, מ"מ נרמזים בו גם "ענינים מופלאים" (ל' השל"ה במס' שבועות שלו (קפא, א)) בשאר חלקי התורה, וגם ע"ד ההלכה.

17 וראה תוד"ה הפודה בכורות יא, א (ושקו"ט בכונתם במהרי"ט שבהערה הבאה).

18 ראה מהרי"ט אלגאזי להל' בכורות להרמב"ן פ"א (ס' ז). מנ"ח מצוה כב. שו"ת הצ"צ יו"ד סרכ"ב אות ג-ד. ועוד.

הבעלים, ופדיון ע"י חבירו מועיל מטעם (זכ"ו ו) שליחות.

וע"פ הנ"ל בשיטת רש"י בפירושו עה"ת, נ"ל, שכל זה הוא רק לענין פדי', משא"כ לענין עריפה, לא יהני גם אם ימנה את חבירו בפירוש לשליח, כי חובת העריפה היא עונש על הגברא, שצריכה להעשות במו ידיו (כנ"ל), שרק בזה מתקיים עונשו.

ד

יפלה עוד בלשון "הפסיד ממונו של כהן", ולמי הבעלות על הפטר קודם פדיונו
אמנם עדיין צע"ק הביאור הנ"ל בענין הלשון "הוא הפסיד ממונו של כהן", דלכאורה מכל מקום אין כאן הפסד ממונו של כהן, אלא רק מניעת ריוח, שה' צריך לתת שה לכהן ולא נתנו, אבל לא הפסיד ממונו (שיש לו מכבר) כלום¹⁹. ולכאורה הי' אפשר לומר, דלהאי מ"ד גם מניעת ריוח נקראת הפסד²⁰. מיהו, עדיין קשה קצת לפרש כן הלשון "הפסיד ממונו של כהן", שמשמעה שמדובר בממון שכבר זכה בו הכהן, ואם הכוונה רק למניעת ריוח הול"ל "הוא גרם

19 להעיר מצפ"נ להל' מתנות עניים (נב, ריש ע"ב).

20 ראה השקו"ט ע"ד ההלכה בזה במקומות המסומנים בשד"ח כללים מערכת ה' אות סט (כרך א' קיא, סע"ב ואילך). פאת השדה לשם אות ב' (כרך ח' א'תרסא, א ואילך). ועכ"פ יש לומר שכן הוא ע"ד הפשט (ראה לקו"ש ח"ט ע' 135), ולהכי נקט רש"י דברים הללו.

ולהעיר דע"ד הפשט מצנו בכמה מקומות בתורה שמתחשבים בהוה במה שיקרה בעתיד (ראה לדוגמא רש"י לך יד, יד. ועד"ז בכ"מ. וראה לקו"ש חל"ז ע' 8 הערה 17). ועד"ז י"ל בעניננו, דע"פ תורה, הריוח שצריך להגיע לאדם בעתיד נחשב כאילו כבר הגיע לידו (וכנראה במוחש שהאדם מצטער גם ע"ז).

פנינים

עיונים וביאורים קצרים

מילה שלא כדרכה בליל פסח

וכל ערל לא יאכל בו

(יב, מו)

אי' בשיר השירים רבה (פ"א) עה"פ (שה"ש א, יב) "עד שהמלך במסיכו" וז"ל: "עד שמשעה וישראל מסובין ואוכלין פסחיהם במצרים כו", אמרו לו משה רבינו תן לנו מה נאכל, א"ל משה כך א"ל הקב"ה כו' "כל ערל לא יאכל בו", מיד כל אחד ואחד נתן חרבו על ירכו ומל עצמו".

וכבר הקשו המפרשים (יפה תואר שמו"ר פי"ט, ה. רש"י שהש"ר כאן. ועוד), דאין מילה שלא בזמנה דוחה יו"ט (שבת קלב, ב), ואיך מלו עצמם בני"ל בליל הפסח?

ויש לתרץ ע"פ דיוק לשון המדרש "נתן חרבו על ירכו ומל עצמו", דלכאו' מה מוסיף בזה, ומה הנפק"מ אי מלו עצמם בחרבם או באופן אחר?

וי"ל דעפ"ז מתורץ הא דמלו עצמם בליל יו"ט, כי זה שנאסרה מילה שלא בזמנה הוא רק כשנעשית כדרכה – באיזמל (ראה שבת קל, סע"א. רע"ב כלים פי"ג מ"ד) או בסכין (ראה רמב"ם הל' מילה פ"ב ה"א. טושו"ע יו"ד סרס"ד). משא"כ מילה בחרב היא מלאכה שלא כדרכה שלא נאסרה מה"ת.

ואף שמצינו ביהושע (ה, ב) "עשה לך חרבות צורים ושוב מול את בני" שנית", דלכאו' משמע שמלים גם בחרב, הנה ע"ז מביא המדרש שמלו עצמם ב"חרבו על ירכו", וזה פשוט שבחרב מלחמה אין זו מילה כדרכה, ולא נאסרה ביו"ט מה"ת. וא"ש.

(ע"פ לקו"ש חיי"ז עמ' 125 ואילך)

האם היו בתפלין שבמדבר ב' בתים או ד'

והי' לאות על ידכה ולטוטפות בין עיניך

ע"ש שהם ארבעה בתים קרוין טוטפות, טט בכתפי שתיים, פת באפריקי שתיים (יג, טז. רש"י)

כפ' ואתחנן, על הפסוק (ו, ח) "והיו לטוטפות בין עינך" פירש רש"י "ע"ש מנין פרשיותי' נקראו טוטפות". ויש לעיין בטעם השינוי, שבפרשתנו פי' שנקראו טוטפות ע"ש ה"ארבעה בתים", ובפ' ואתחנן פי' שהוא ע"ש "מנין פרשיותי'".

וי"ל בפשטות, דהנה בקידושין (לו, סע"ב) אי': "ביאה דכתב רחמנא גבי תפילין ופטר חמור כו' מיבעי לי' לכדתנא דבי ר' ישמעאל עשה מצוה זו בשביל שתכנס לארץ". והיינו, שנתחייבו בני" במצות תפילין מיד כשנצטוו ע"ז ולא רק כשנכנסו לארץ (וכן אי' בילקוט שמעוני שלח טו, ב).

ועפ"ז, מכיון שפרשיות שמע ווהי' אם שמוע לא נאמרו עד סוף ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, א"א לומר שהציווי בפרשתנו הוא להניח ארבע פרשיות בבתים, שהרי עדיין לא נאמרו ארבע פרשיות כ"א שתיים בלבד.

ולכן הוצרך רש"י לפרש בפרשתנו, שנקראו טוטפות ע"ש הבתים. דאף שבאותה שעה היו רק ב' פרשיות, נצטוו להניח ד' בתים, דשנים מתוכם ריקים היו (ועי' מבי"ט בבית אלקים (ש' היסודות פל"ז). ואכ"מ).

(יעיין לקו"ש ח"ט עמ' 49 ואילך)

"טובים השניים מן האחד":

ב' עניינים ב"מצווה ראשונה שנצטוו ישראל"

בריאת העולם מאין ליש, והפיכת היש לאין / טעם שבקידוש החודש צריכים הן עדות ראייה והן חשבון / "גדולים מעשי צדיקים (קיום המצוות) ממעשה שמים וארץ"

בקהלת רבה על הפסוק "טובים השניים מן האחד"¹: "טובה פרשה שנאמרה על פי שנים, מפרשה שנאמרה ביחיד. בשנים שנאמר² "ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר, החודש הזה לכם וגו'. מפרשה שנאמרה ביחיד שנאמר "וידבר ה' אל משה לאמר".

ויש לבאר משמעות הדברים, ובפרט שישנם כו"כ פרשיות שנאמרו למשה ולאחריו גם יחד, ומה טעם נקט דוקא פרשה ד"החודש".

הענין יובן ע"פ הביאור במהות המצווה ד"החודש", שמצינו שהיא "מצוה ראשונה שנצטוו ישראל". וכדברי רש"י המפורסמים בתחילת פירושו על התורה³: "לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם, שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל". דלכאורה יוקשה מאוד, מה טעם נחשבת דוקא מצות קידוש חדשים ל"מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל" – יתר על כן היה ראוי להיות, שמצות "אנכי הוי' אלוקיך" תהיה המצוה הראשונה, בהיותה היסוד והבסיס לכל

(1) קהלת ד, ט.

(2) פרשתנו יב, א-ב.

(3) והוא ע"פ יל"ש פרשתנו עה"פ. ממדרש תנחומא (באבער) בראשית יא.

לקראת שבת

יט

ישים אל לבו האכזריות שבהנהגתו כו'¹⁵.

ג

עפ"ז יבאר דיוק לשון רש"י, שהוא חיוב

דקאי על הגברא להפסיד ולא על ממונו

שצ"ל מופסד, ונפק"מ לפטר חבירו

ומעתה יש לומר בביאור דקדוקו של רש"י

ששינה ונקט "יפסיד ממונו" ולא "יפסד ממונו".

דהחילוק בפשטות בין שתי הלשונות – "יפסד

ממונו" או "יפסיד ממונו" – הוא: "יפסד ממונו"

קאי על החפצא ד"ממונו", דהיות שהוא גרם

שיופסד ממון הכהן, לכן גם ממונו נפסד [ולפ"ז

י"ל שהוא ע"ד חיוב תשלומין, דהיות שהוא גרם

הפסד בממון חבירו, חל חיוב תשלום (ושיעבוד)

על ממונו, ומעין זה בנדו"ד, דהיות שהפסיד

ממונו של כהן, לכן חל חיוב של "הפסד" על

ממונו]; משא"כ "יפסיד ממונו" קאי על הגברא,

ובלשון זו מודגש יותר העונש על הגברא, שהוא

צריך להפסיד ממונו.

וזהו טעמו של רש"י ששינה ל"יפסיד ממונו",

כי לשיטתו, עיקר העוול בהעדר פדיית פטר

חמור, אינו הצד הממוני שבזה (שגרם חסרון

בממונו של כהן), אלא אכזריות הגברא, שכוונתו

אך להפסיד ממון הכהן בלי תועלת והנאה

לעצמו, ו"לפיכך יפסיד ממונו", שהוא צריך

להרגיש ענין של הפסד בממונו.

(*) וראה לקו"ש חכ"ד ע' 125 הערה 42, 50. וש"נ. וראה ס' זכרון על פרש"י כא.

(**) ד"ענורפו" היינו "קוצץ" (רש"י שופטים כא, ד), וראה טי"ד טשכ"א (ורמ"א שם ט"י) "מכהו בקופיץ כו" (וראה במקומות שנשמנו בלקו"ש שם) – ולא כשחיסה שחותך בהולכה (והובאה).

(***) ואינו דומה למליקת עוף (ויקרא א, טו ובפרש"י. שם ה, ח), שהוא בצפרנו של כהן (רש"י הני"ל), ועוד, שעצם צואר העוף אינו קשה כ"כ כו'.

(****) ועד"ז בעגלה ערופה, שנאמר בה (שופטים שם) "וערפו", פרש"י גם טעם העריפה "קוצץ כו" אמר הקב"ה תבא עגלה כו", כמשנ"ת בארוכה בלקו"ש שם ע' 125 ואילך.

יה

לקראת שבת

צירף דעת יחיד עם דעת רבים. ויתר על כן, במכילתא על הכתוב כאן איתא: "ואם לא תפדה וערפתו, מכאן אמרו (והיינו המשנה בדבורות הנ"ל) מצות פדי' קודמת למצות עריפה. ד"א, ואם לא תפדה וערפתו אם אין אתה פודהו עורפהו הואיל ואבדת נכסי כהן אף נכסיו יאבדו", שמפשוט לשון המכילתא משמע שהם דיעות חלוקות², וטעם זה לעריפה ("הואיל ואבדת כו'") אינו לדברי הכל. וכמבואר במפרשים (ראה מהרי"ט אלגאזי להל' בכורות להרמב"ן פ"א סי"ד ד"ה ראיתי למהרש"ג). ועוד, דלת"ק עריפה היא מצוה כמו פדי' אלא שמצות פדי' קודמת; ואילו לפי הד"א עריפת פטר חמור אינה מצוה, אלא עונש וקנס לבעל החמור על שלא פדה אותו בשה (וכדעת לוי בברייתא).

ומעתה דרוש ביאור ביותר מה ראה רש"י לצרף שני הענינים – פירושה של עריפה (שהוא 'לכו"ע) עם טעם העריפה (שהוא רק לדעת לוי, ודיעה הב' במכילתא) – בד"ה אחד¹⁰.

והנראה בזה, דרש"י כאן דאזיל בדרך הפשט ולא בדרך ההלכה, היתה לו העדפה מצד ביאור המקרא לצרף הדברים, כי בזה יתבאר טעם והגיון לדין עריפה, ויתוסף נוסף בדברי הברייתא "הפסיד ממונו של כהן לפיכך כו".

דהנה, זה שבעל החמור אינו רוצה לפדותו אינו אלא "הפסד" (היזק) בלבד, שהרי אין לו הנאה

9) וראה פלוגתת הרמב"ם והראב"ד הל' ביכורים רפי"ב. וכבר האריכו בזה במפרשים.

10) ולהעיר ממנ"ח (מצוה כג סק"ב), ד"לכאורה ללוי דדריש טעמא דקרא מחמת קנס א"כ ל"ל קופיץ וממול ערפו". – וע"פ המבואר לקמן בפנים, הרי אדרבה, הא דצ"ל קופיץ ומול ערפו מובן דוקא ע"פ טעמא דלוי.

וריוח מזה, כי קודם פדייתו הרי הוא אסור
בהנאה¹¹ כדעת ר' יהודה בסוגיין (ט, ריש ע"ב),
והכי נמי קי"ל להלכתא¹² (רמב"ם הל' ביכורים
פ"ב ה"ד. הל' בכורות להרמב"ן ספ"א. טוש"ע יו"ד
סשכ"א ס"ח), ועוד, דאם אינו פודה אותו, הרי
צריך להמיתו¹³ – וא"כ מה הנאה יש לו בהעדר
פדיית החמור? אדרבה, אם ה' פודה אותו
בשה ה' מרווית, כי ערך השה הוא פחות מערך
החמור¹⁴ – וא"כ אין בהעדר פדיית החמור
אלא הפסד ממונו של כהן (למנוע ממנו השה),
בלי כל תועלת והנאה לעצמו, וה"ז היפך החסד
והרחמים. ומעתה מחזור דמשום כך מענישים
אותו, מדה כנגד מדה, שלא זו בלבד שחמורו
נהרג, אלא עוד זאת, ש"עורפו בקופיץ מאחוריו
והורגו", שהריגה באופן זה מדגישה שהיא
פעולה של הפסד בלבד, "יפסיד ממנו", ועי"ז

11) וכמו שהקדים רש"י גופי' בד"ה שלפנ"ז נותן
שה לכהן ופטר חמור מותר בהנאה, שבפשוטו כוונת
רש"י היא, שהפד" ע"י שה היא המתירה את
הפטר חמור בהנאה. וראה רא"ם שם שביאר כן בכוונת
רש"י [ומ"ש בדפוסו רא"ם הנפוצים "נכנס במקום פטר
חמור, לכאורה היא טה", וצ"ל "לא נכנס". וכלשון
הקיצור מוחרז ושפ"ח שם]. ועד"ז בנחלת יעקב על
פרש"י כאן.

(12) וכן סתם במכילתא פרשתנו כאן.

13) וגם אז נבלתו אסורה בהנאה (וגם ר"ש דמתיור
בהנהגה מזויים, מודה דאזר מיתה אסור – בכורות שם
בבסוף העמוד). וכ"ה ל' המשנה וברייתא בכורות (הנ"ל
בכפפים ובהערה 8) "עורפו כו' וקוברו". וכ"ה להלכה
(ראה במקומות שנשמנו בפנים). אלא שרש"י כאן
השמיטו (ובמקומו כ' "והורגו" – ראה לעיל הערה 5).
ודאכ"מ.

14) ראה בכורות שם "אפסידא דביני ביני" וברש"י שם. וראה שם (ואילך) "תפדה בכל שהוא". ושם יא, א "ולא אמרה תורה בשה להחמיר עליו אלא להקל עליו". ועוד.

לקראת שבת

י"א

המצוות, ועד שנאמרה כתחילה וראש לכל עשרת הדיברות ומתן-תורה.

ועומק הענין הוא שבאמת יש במהות מצוה זו ד"החודש הזה לכם" ענין מיוחד שבו היא ה"ראש" והתחילה של כל המצוות, כפי שיתבאר.

**

אמרו חז"ל⁴ "גדולים מעשה צדיקים יותר ממעשה שמים וארץ" – דע"פ פשוטו מאמר זה קשה להולמו, וכי איך אפשר לומר שמעשי בשר-ודם גדולים יותר ממעשיו של הקב"ה, שהוא אמת וחותמו אמת?

ומבואר בזה בדרך החסידות⁵, שיש בבריאה שני עניינים: עניין מה שהקב"ה בורא את העולם מאין ליש, ועניין הפכי והוא שהצדיקים ("ועמך כולם צדיקים") מהפכים את העולם להיות מיש לאין. וענין זה ההפיכת העולם מיש לאין, הוא "גדול" יותר ממעשה בריאת השמים והארץ מאין ליש.

פירוש הדברים:

סדר בריאת העולם ד"ב ראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ", הוא כידוע בספרי חכמת האמת, בדרך השתלשלות. והיינו שהקב"ה בורא תחילה עולם עליון יותר, ואח"כ בורא שמהעולם העליון ירד עולם תחתון יותר, ועל זה הדרך ריבוי מדריגות, ובתחתית ההשתלשלות בורא הקב"ה את העולם הזה הגשמי, "התחתון במדרגה שאין תחתון למטה ממנו בענין הסתר אורו יתברך וחושך כפול ומכופל, עד שהוא מלא קליפות וסטרא-אחרא שהן נגד ה' ממש לומר אני ואפסי עוד".

ובכלל כל העניינים הנמצאים בעולם יש להם שורש בעולמות העליונים, כנודע ממארוז"ל "אין לך עשב מלמטה שאין לו מזל מלמעלה המכה בו ואומר לו גדל" – שלכל עשב ועשב גשמי, יש שורש משלו בעולם העליון, וכל קיומו תלוי בשורשו בעולם היותר עליון, וכן לאותו "מזל" ושורש עליון, יש "מזל" ושורש עליון יותר מעליו, וכך ריבוי מדריגות עצום. ו"אתה מחיה את כולם", דהקב"ה מהווה ומחיה ומקיים את כל סדר-ההשתלשלות בכל שעה ורגע.

ואמנם, התכלית והמטרה של כל זה, הוא מה "שנתאווה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים", שישראל ע"י עבודתם את ה' יגלו בעולם אור אלוקי, ויגלו את האחדות האלוקית הפשוטה ש"אין עוד מלבדו" וכל העולם לא נברא אלא לכבודו, ואין העולם דבר "יש" בפני עצמו וכל מציאותו הוא

(4) כתובות ה, א.

5) ראה ד"ה גדולים מעשי צדיקים תרפ"ה (נד' בסה"מ תרפ"א ובהוספות לטה"מ קונטרסים ח"ב – לכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע – עמ' תסב, סע"א ואילך).

(6) ל' התניא פל"ו.

(7) ב"ר פ"י ו.

(8) תנחומא נשא טז. תניא שם.

לְקִרְאת שַׁבַּת

כמאמר רבותינו⁹: "כל מה שברא הקב"ה לא בראו אלא לכבודו".

וא"כ, סדר בריאת העולם נקרא: "מאין ליש" – שהקב"ה מוריד את האור האלוקי, שהוא בחינת "אין" (שאינו מושג לנבראים, ושהוא בבחינת "א-ל מסתתר" שאינו נגלה בהם) ל"יש" – למציאות של עולם גשמי שיכול אפילו לומר "אני ואפסי עוד", "אני עשיתי את עצמי". וזהו פלא גדול מאוד, איך יכול להיות מ"אין" אלוקי "יש" גשמי וחומרי.

אבל פלא גדול עוד יותר, הוא מה שהצדיקים בעבודת השם שלהם, שזה נקרא: "מיש לאין", ביכלתם להפך את העולם ולעשותו משכן קדוש לאין-סוף ב"ה. דע"י שהצדיקים מקיימים מצוות מעשיות, ה"ה מגלים שכל העולם הגשמי לא נברא אלא לכבודו ולצרכו של הקב"ה, ד"אין עוד מלבדו", והכל אין קמיה.

[ומרוזם בגמרא¹⁰ גבי רבי חנינא בן דוסא שנתנו לו חד כרעא דפתורא דדהבא, בעי רחמי וישקלוהו, ואמרו שם "גדול הנס האחרון יותר מהראשון, דגמירי משמיא מיהב יהבי, משקל לא שקלי". ד"מיהב יהבי" הוא סדר ההשתלשלות, מלמעלה למטה, מאין ליש. "משקל לא שקלי" – הוא הגילוי שהיש יתבטל אל האין, דזה "גדול" יותר].

והשתא מובן מה שדוקא פרשת "החודש" היא "מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל":

אף שבוודאי "אנכי הוי' אלוקיך" היא ההתחלה והיסוד דכל המצוות, דלולא קבלת עול מלכות שמים – אין מקום לקיום המצוות בכלל, אמנם ה"ז התחלה של קיום המצוות בפועל. אבל המצווה ד"החודש" רומזת על ההתחלה דענין ומהות המצוות.

ד"חודש" הוא מלשון "חידוש"¹¹, דהקב"ה מסר לישראל ("לכם") את הכוח "לחדש" ולשלוט בעולם, לעשותו מיש לאין. דזהו תוכנה של מצוות קידוש חדשים: שישראל שולטים על הטבע והעולם, והם שקובעים ראשי חדשים ושנים בעולם.

[ובסגנון הקבלה¹²: ראש-חודש הוא הזמן שבו יש יחוד בין החמה והלבנה, שהלבנה מתחילה מחדש לקבל את אורה מהחמה. דזה קאי על גילוי "שמש ה"¹³ בתוך ה"סיהרא" – העולם (יחוד ז"א ומלכות). דזהו כללות עניין המצוות, לגלות את אור ה' בעולם ("לשם יחוד קוב"ה ושכינתו"), ולעשות מה"יש" דהעולם – "אין" של אלוקות].

9) ברייתא דקנין תורה בסופה.

10) תענית כה, א.

11) ראה בפירוש הראב"ע כאן.

12) ראה בד"ה החודש הזה לכם תרכ"ו אות יג.

13) תהלים פד, יב.

לְקִרְאת שַׁבַּת

חבירו (כיון שכבר אין בידו הברירה לפדות, שהרי ב"ד כופין אותו לערוף אחרי ל').

אמנם באמת יש להוכיח מלשון רש"י בפירושו על הכתובים, דיש סברא אחרת בכל זה – לומר דלעולם אי אפשר לערוף פטר חמור שאינו שלו. ולא מטעם חיצוני מדין מזיק וכיו"ב, אלא מגדר דין עריפה גופא, דלפי מה שיתבאר בדיוק לשון רש"י בזה, נמצאת סברא שגדר דין עריפה מצד עצמו שולל קיומו ע"י מי שאינו בעלים. כמשי"ת.

ב

יקדים לפלפל בפירוש רש"י שחיבר לשון הברייתא בביאור טעם עריפה עם אופן קיומה, שבוה מתבאר ל' הברייתא היטב

דהנה על הכתוב (פרשתנו יג, יג) "וכל פטר חמור תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו", פירש רש"י בד"ה "וערפתו" – "עורפו בקופיץ מאחוריו והורגו. הוא הפסיד ממונו של כהן לפיכך יפסיד ממונו". ומקורו בברייתא הנ"ל, אמנם יש לבאר בזה, דבדוקא שינה רש"י כאן בדקדוק קל מלשון הברייתא, דלשון הברייתא היא "לפיכך יופסד ממונו"³, ואילו רש"י שינה וכ' "פסיד' ממונו". ונראה לבאר דלא לחינם

^[3] ועד"ז במכילתא דלהלן בפנים הלשון "נכסיד יאבדו".

^[4] בדפוס ראשון דפרש"י "יופסד" (ובכמה כת"י רש"י שתח"י "יפסד"). וכ"ה בפרש"י (גם בדפוסים הנפוצים) לקמן תשא (לד, כ).*. אבל בדפוס שני, כמה כת"י רש"י שתח"י, ובדפוסים הנפוצים – "יפסיד", כבפנים.

^[*] אבל להעיר שבפירושי רש"י עה"פ תשא שם, כמה שינויים (קליים) לגבי ל' רש"י בפרשתנו כאן. ואכ"מ.

^[5] לכאורה צ"ע שלא פרש"י תיבת "עורפו" ללומדי פשט המקרא. וראה ראב"ע כאן. מדרש לקח טוב כאן (ולקמן תשא לד, כ). וי"ל שמטעם זה הוסיף רש"י על ל' הש"ס דלהלן התיבה "והורגו" (ראה לקמן הערה 18), להדגיש דעריפה היא פעולה ההורגת החמור. ועדיין צע"ק דהול"ל כלשונו בפ' שופטים (כא, ד) – גבי עגלה ערופה – "קוצץ ערפה" (ושינה שם מל' המשנה – סוטה מה, ב).

^[6] צ"ע שלא פי' ללומדי פשט המקרא מהו "קופיץ", אף שפירשו בכ"מ בפירושו לש"ס (ראה הנסמן לקמן הערה 15 ובשוה"ג הא' שם). ובמ"א (לקו"ש חכ"ד ע' 125 הערה 48) נת' ע"פ ל' רש"י בשופטים שם "קוצץ". ועצ"ע.

^[7] ראה לדוגמא פרש"י פרשתנו: י, כא. שם, כב. יב, ב. שם, כח.

^[8] כ"ה במשנה שבמשניות. וכן בלשון המשנה שבהל' בכורות להרמב"ן ספ"א. ובמשנה שבגמ' ליתא תיבה זו, אבל הובאה בברייתא שם לעיל (י, ב). וכן במשנה סוטה שם (בעגלה ערופה).

והנה, בזה ש"נתאוהה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים" – ב' נקודות כלליות:

א. מצד ה"תחתונים" – הקב"ה נתאוהה שה"תחתונים" יחדלו להיות בהיפך ובניגוד ל"עליונים", ויהיו ראויים להשראת השכינה.

ב. מצד ה"עליונים" – שהקב"ה בעצמותו יבוא וישרה בעולם. כמו אדם הדר בתוך ביתו שהוא שם בלא שום מחיצה ולבוש, כן גם ישכון ויתגלה הקב"ה בעצמו בעולם הזה התחתון, בלי העלמות והסתרים.

וב' העניינים הללו, כל אחד מהם הרי הוא חידוש נפלא: א) זאת אשר ה"תחתונים" וה"יש" יתבטל אל ה"אין" הוא עניין של חידוש כנ"ל באורך; ב) זאת אשר עצמותו ית' כביכול, תשרה בנבראים שנתהוו מדיבורו ובהארה קלושה ממנו ית' לבד – ה"ז חידוש עצום.

וזהו עומק המשמעות במדרש הנ"ל: "טובה פרשה שנאמרה על פי שנים כו' שנאמר ויאמר ה' אל משה ואל אהרן גו' החודש הזה לכם" – דבעניין החידוש ד"החודש הזה לכם" ישנם ב' "חידושים", שהם בחי' משה ובחי' אהרן. כידוע שמשה רבינו הוא "שושבינא דמלכא"¹⁴ והוא המביא ומגלה את הקב"ה בעולם; ואהרן הכהן, "שושבינא דמטרוניתא", הוא הנותן את הכוח להעלות את ישראל והעולם מה"יש" אל ה"אין".

**

לאור כל האמור יובן דבר פלא: נחלקו רבנן ורבי שמעון¹⁵ בנוגע לעדות קידוש-החודש, דלר"ש ישנה לעדות גם בקרובים, וראיתו מן הכתוב "וידבר ה' אל משה ואל אהרן גו' החודש הזה לכם" – "עדות זו תהא כשרה בכס" (ואף שאתם אחים). ולרבנן אין עדות של קרובים גם בקידוש החודש.

ובטעם דברי ר"ש מבאר אדמו"ר מוהר"ש¹⁶, שמכיוון שבי"ד יודע לבדו גם בלא העדים מתי היא הקביעות דר"ח, ורק שהתורה ציוותה שיהיה עדות דוקא, לכך אנו "סומכין על החשבון" וזה שהעדים הם אחים אין זה מפריע בשביל קידוש החודש.

[וגם רבנן דפליגי אר"ש לא פליגי אלא משום דס"ל שהגם שבי"ד יודעים (ומחוייבים לחשב) ע"פ החשבון, מ"מ ציוותה התורה שיהיו ב' בירורים שלמים: בירור ע"פ החשבון ובירור ע"פ שנים עדים הכשרים להעיד בכל עדויות שבתורה¹⁷].

ולכאורה יסוד הדין הוא פלאי: מהו העניין שהתורה ציוותה שבי"ד צריך לחקור גם ע"פ החשבון,

(14) זח"ג כ, א (ברע"מ). ועוד. וראה ס' הליקוטים ממאמרי הצמח צדק ערך 'משה' (עמוד א' תקע ואילך), ספר-הערכים חב"ד ע' אהרן עמ' כז ואילך (וש"נ).

(15) ר"ה כב, א.

(16) ד"ה החודש תרכ"ו פ"ה (סה"מ תרכ"ו ע' מד-מה).

(17) ראה בבאיור כל העניין בדרך הנגלה בלקו"ש חכ"א עמ' 62 ואילך.

בהגדרת דין עריפת פטר חמור

יפלפל בשיטת רש"י, דהגדרת העריפה היא חיוב על הגברא בעל הפטר ולא רק על ממונו / עפ"ז יכריע בהחקירה אי יכול להתקיים ע"י אחר ואם מועיל שליחות / ביא הסברות בגדר פדיון – למי הבעלות על החמור עד שייפדה

א

שקו"ט בחקירת המנ"ח אי רשאי לערוף
פטר חבירו

בנוגע לפדיון פטר חמור איתא בגמ' (בכורות יא, א) "הפודה פטר חמור של חבירו פדיונו פדוי"¹, ובמנחת חינוך (מצוה כג בסופה) חקר מהו הדין לענין עריפת פטר חמור, אם אפשר לערוף פטר חמור של חבירו.

והנה במנ"ח שם אתי עלה מטעם דאיך אפשר לאדם להזיק ממונו חבירו, דכיון שאם

רצו הבעלים יכולים לפדות החמור בכל עת, הרי כשעורפו הוא מזיק ממונו חבירו. אלא שיש לעיין בזה ע"פ מ"ש רש"י בבכורות² (י, ב) גבי לשון לוי בברייתא שם בטעם עריפה – "הוא הפסיד ממונו של כהן לפיכך יופסד ממונו", ופרש"י "לפיכך יופסד ממונו, יכפוהו בית דין לעורפו לאחר שלשים", הרי שלפרש"י לאחר ל' יום ב"ד כופין אותו לעורפו, וכיון שכן, לכאורה יש מקום לומר, דלאחר ל' מותר לערוף פטר חמורו של חבירו, ואין בזה דין מזיק ממונו

(2) הובא במנ"ח שם (ונשאר בצ"ע, למה כופין אותו לערוף ואין מניחים אותו לקיים מצות פדיון. וראה לקו"ש חט"ז ע' 8-497. ואכ"מ).

(1) וכ"ה ברמב"ם הל' ביכורים פ"ב ה"ג. טוש"ע יו"ד סי' שכא ס"ז.

וגם ע"פ עדי ראייה (ואם עדי הראייה אמרו שלא ע"פ החשבון "אין סומכין על דבריהם"¹⁸)?

והביאור בזה (בדרך פנימיות התורה): ב' העניינים הנזכרים ב"החודש" ל' חידוש – הורדת השכינה למטה (בכח משה שושבינא דמלכא) והעלאת העולם לאלוקות (בכח אהרן שושבינא דמטרוניתא), ישנם גם בעבודה פרטית של כל אחד ואחד.

א) עבודה מצד כוחות השכל והמידות של האדם (הנקראים בחסידות בשם "כוחות הפנימיים") – שהם בחינת "יש", והם יתעלו ויעבדו את הקב"ה – "אין".

ב) עבודה מצד האמונה שלמעלה מן השכל ומצד עצם הנשמה (הנקראים בחסידות בשם "כוחות המקיפים") – שהלמעלה מן השכל ירד וישרה גם בכוחות האדם ה"רגילים" והפשוטים (ה"פנימיים").

וזה רמוז בב' הדרכים שמבררים את זמן ראשי-חדשים:

א) ע"י חשבונות שכליים, והיינו שבתוך כוחות השכל מונח ה"חידוש" דביטול היש אל האין.

ב) ע"י עדות ראייה (שראייה בכלל היא למעלה מן השכל, ובכללות זהו עניין האמונה), שזה מרמז על ה"חידוש" שגם הלמעלה מן השכל פועל בשכל.

פנינים

דרוש ואגדה

קיום המצוות בדרך הטבע

ויהי חושך אפילה

למה הביא עליהם חושך... שחפשו ישראל וראו את כליהם וכשיצאו והיו שואלים מהו והיו אומרים אין בידינו כלום, אומר לו אני ראיתי בביתך ובמקום פלוני הוא (יא, כב וברש"י)

מלשון רש"י "שחפשו ישראל" משמע שאינו מפרש כפירוש שהובא בתנחומא (פרשתנו ג') ש"ה' מאיר לישראל ומראה להן כל כלי כסף וזהב וכו'", אלא שבנ"י היו צריכים לחפש את כלי הזהב וכו', וצ"ב טעם השינוי.

ויש לבאר זה דהנה ציווי הקב"ה ניתנו "לצרף בהן את הבריות", ולכן הדין הוא דציווי הקב"ה יש לקיימם בדברים טבעיים ולא במעשה נסים (ראה מצפה איתן על תור"ה חטין סנהדרין סט, ב. כלי חמדה פ' ויקהל לה, כו"כח), בכדי שהמצוות יעלו ויזככו את הנבראים הגשמיים.

ועפ"ז גם הציווי ד"וניצלתם את מצרים", היו צריכים לקיים בדרך הטבע.

ולכן מפרש רש"י שכדי שקיום הציווי לא יהי' בדרך נס הנה לא רק עצם קיום המצוה (וניצלתם את מצרים) הי' בדרך הטבע, אלא גם ההכנה לקיום המצוה (חיפוש כלי הזהב של המצריים) הי' בדרך הטבע ולא באופן נסי.

(ע"פ לקו"ש ח"ה ע' 80 ואילך, חל"א ע' 48 ואילך)

קירוב כל יהודי באשר הוא

ולא יהי' בכם נגף למשחית בהכותי בארץ מצרים

הרי שהי' ישראל בביתו של מצרי שומע אני ילקה כמותו, ת"ל ולא יהי' בכם נגף (יב, יג. רש"י)

יש ללמוד הוראה נפלאה מדברים אלו בהדרך לקרב בנ"י לאביהם שבשמים.

דהנה יש האומרים, דאף שמוכנים הם לעסוק בקירוב בנ"י לתומ"צ, גם אם הם אנשים פשוטים ביותר, הנה זהו רק אם לכה"פ יגיעו לבית המדרש, ואז יתעסקו בקירובם. אך עם אנשים כאלה שאינם מגיעים מצ"ע לבית המדרש אין הם רוצים להתעסק. שהרי לזה צריך להפסיק את הלימוד, ו"לרדת" למקומות בהם נמצאים אנשים אלו.

וע"ז באה ההוראה מליל פסח:

דהנה יהודי שנמצא בבית המצרי בלילה הזה, מעמדו ומצבו ברוחניות הוא נחות ביותר. דלאחר כל מה שעשו להם המצרים, ולאחרי המכות שקבלו המצרים, ולאחרי שהזהירו בנ"י שבלילה זה "לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר" (שם, כב), עדיין נמצא הוא בבית מצרי!

ועם כל זה, הנה "ירד" הקב"ה "בכבודו ובעצמו" (הגש"פ פסקא ויציאנו), עד לביתו של המצרי, להציל גם יהודי זה ולהוציאו ממצרים, והוא מצד חיבתו של הקב"ה לכל אחד מישראל.

ומזה לומדים גם בהנוגע אלינו, ש"דיו לעבד שיהא כרבו" (ברכות נח, ב. ועוד). דכשם שהקב"ה ירד "בכבודו ובעצמו" עד לביתו של מצרי לקרב בן ישראל לתורתו ועבודתו, כן צריך כל אחד לקרב כל יהודי באשר הוא לדרכי ועבודת הבורא ית' גם אם לזה צריך "לרדת" ממעמדו ומצבו הנעלה.

(ע"פ לקו"ש חל"א עמ' 50 ואילך)

18) לשון ה"מפרש" לרמב"ם פ"א מהל' קידוש החודש. וראה גם תויו"ט ר"ה פ"ב מ"ו (קרוב לסופו).

ובאמת שעיקר הקושיא היא על רבנן. דלר"ש אין בעדים אלו גדר עדות כלל, וממילא העיקר הוא החשבון ולא הראי'. משא"כ לרבנן דס"ל, שבעדים אלו יש גדר עדות, וסומכים רק על דבריהם, הנה לדידהו קשה מדוע צריכים לחשבון ג"כ. (וראה בפנים השיחה אריכות הדברים ע"פ נגלה).